

**VIAȚA POLITICĂ ROMÂNEASCĂ ÎN BUCOVINA:
LOIALISM, AUTONOMISM SAU IREDENTISM?
(1900 - 1914)**

Florin Pintescu

Începând cu anul 1774 pajurile imperiale austriece și-au extins stăpânirea și asupra unei părți din nord-vestul Moldovei, denumită de atunci Bucovina, conferindu-i o istorie aparte față de celelalte provincii istorice românești.

Studiul istoriei universale ne demonstrează că populația dintr-un teritoriu cucerit de o terță putere poate îmbrățișa, în general, următoarele idei și conduite politice:

- **ideea de loialitate** față de statul sau casa domnitoare;
- **ideea de autonomie**, mergând spre dobândirea unei complete autonomii locale față de puterea centrală;
- **ideea de iredentism**, mergând spre desprinderea completă de puterea centrală (casa domnitoare) și alipirea provinciei iredente la un stat cu locuitori de aceeași credință, limbă și cultură.

În cele ce urmează vom căuta să schițăm impactul acestor idei și conduite politice asupra românilor bucovineni la începutul secolului XX.

Deși Europa se găsea atunci în plină "belle époque", acest lucru nu era valabil și pentru românii bucovineni, presați deopotrivă între primejdia **germanizării culturale** a unei părți a elitelor românești datorită acțiunii dirijate de la Viena a "Kulturträger"-ilor (purători de cultură) germani sau evrei și primejdia **slavizării etnice** a ducatului (10.000 km², împărțit în 11 districte politice) prin invazia elementelor etnice rutene din Galiția. Într-adevăr, recensămintele austriece întocmite tendențios¹ "demonstrau" că începând cu anii 1880 rutenii erau mai numeroși decât românii în Bucovina².

Tristul tablou al situației românilor bucovineni din epoca studiată de noi este admirabil redat de N. Iorga: "De-oparte aristocrația (s.n.), alcătuită din coborâtori ai maziilor, boerinașilor celor mici și mai mici ai Moldovei, din Armeni și Evrei bogați, cari au fost și ei înfășurați în mătasa unui titlu de cavaler și baron - culmile până la care se înalță "aristocrația" băștinașă (...). Aristocrații au pierdut în mare parte moșiile lor, pe care le țin Evreii, ei s-au ruinat răpede, adevă Români și Armenii sânt siliți a începe cariera administrativă obișnuită și se văd întrecuți de alții ce se ridică din rândurile celor "mai jos" decât dâșșii (...). **Toate neamurile se înfrățesc în aristocrație prin vorbirea limbii germane** (s.n.). Românește vorbesc

cei mai mulți români când nu vreau să-i înțeleagă cineva. Toate neamurile se înfrățesc prin spoiala culturii germane (...). "Inteligența" (s.n.) se sokoate ca a doua castă a țării, castă de preoți și învățători mai ales, la care se adaug câțiva avocați și funcționari mici. **Ei nu se simt una cu poporul pe care nu-l înțeleg, și-l iubesc prea puțin** (s.n.). Crescuți "austriecește", adică formalist și materialist, ei vreau înainte de toate "mai mult", cât mai mult. Jos (s.n.) zace poporul, a cărui voință se tipărește, al cărui nume se speculează, dar al cărui bine nu-l caută nimeni (exagerare, n.n.). Societățile de cetire pentru dânsul sunt nume (...) oamenii din sate orbecăiesc între ispitele deznaționalizatorilor, ei gem greu sub povara cametei evreiești"³.

Elita românilor ar fi trebuit să lupte - și a luptat - pentru schimbarea acestei stări de lucruri, însă la începutul secolului XX această elită nu prea avea mijloacele necesare îmbunătățirii stării propriului ei popor din Bucovina.

O parte a boierimii suferise în secolul XIX un proces de aculturație datorită formației ei intelectuale preponderent germană. I.G. Sbiera sublinia că în 1861, "Când s-a constituit Comitetul Țării membrii lui, deși în majoritate români n-au fost în stare să facă aceasta (să vorbească românește, n.n.); cu toții începură să vorbească între sine numai nemțește și introduseră astfel, prin simpla întrebuintare, limba nemțască ca limbă oficială în organul autonom al țării. Causa de ce? Fiindcă toți românii din Comitetul Țării, și chiar din camera ei legislativă afară de unul, singur țăran cu puțină cunoștință de carte, **știau vorbi nemțește mai bine decât românește** (s.n.), căci studiile și le făcuseră prin școli unde toată învățătura se predă numai în graiul nemțesc; lor dară le lipseau nu numai expresiuni potrivite pentru cunoștințele ce le aveau, dar și stilul românesc în care să-și exprime cugetările"⁴. O situație tragicomică s-a înregistrat cu prilejul unei vizite a regelui Carol I la Cernăuți. Regele **german** al României îi vorbește **românește** baronului Nicolae Mustazza care-i răspunde "Majestăt, wir sind deutsch erzogen"⁵.

Evident, au existat și boieri patrioți care au luptat pentru propășirea neamului românesc din Bucovina. Activitatea "boierului de la Storjineț", lancu cavalier de Flondor, poate fi considerată un exemplu fericit în acest sens. În prima sa cuvântare din Dieta Bucovinei (28 decembrie 1898), ținută contrar uzanțelor în limba română, declara că "va lucra totdeauna ca limba noastră să domine nu numai în cameră ci să fie întrebuintată și în actele oficiale"⁶. În pofida acestui fericit exemplu, aculturația suferită de o parte a boierimii române din Bucovina nu putea decât să slăbească lupta acesteia pentru cauza românească, boierii fiind singurii apărători firești ai țăranilor români din Bucovina.

Slăbirea și divizarea boierimii române din Bucovina a fost o politică firească, predilectă, a Casei de Habsburg în secolul XIX. Încă din 1817 *Forum Nobilium* din Bucovina s-a contopit cu Forumul Nobiliar din Galiția, boierii români fiind nevoiți să meargă la Lemberg spre a-și rezolva pricinile. Se urmărea astfel amalgamarea boierilor români cu nobilii poloni din Galiția și crearea de interese comune, lipsindu-i pe români de elita lor firească⁷, care ar fi putut limita influențele alogene asupra

istoriei românilor bucovineni. Politica austriacă de slăbire a boierimii române a dat rezultate strălucite: "În anul 1777 se aflau în Bucovina nu mai puțin de 277 boeri români cari formau clasa marilor proprietari (...). Astăzi, (1914, n.n.) nu mai sunt în Bucovina nici 10 Români cari ar putea fi socotiți între acei posesori, cari să aibă în proprietatea lor măcar o singură moșie. În total posesiunea acestor mari proprietari români nu formează nici chiar $3\frac{1}{2}\%$ din întreaga suprafață a Bucovinei. Restul de $96\frac{1}{2}\%$ se află în mâini străine (...)"⁸.

Concluzionând, boierimea română nu putea influența decisiv viața politică a Bucovinei datorită aculturației parțiale realizată de cultura germană, datorită amalgamării - parțiale, de asemenea -, cu nobilimea polonă din Galiția, datorită numărului ei restrâns și sărăciei materiale accelerate.

Clasa de mijloc - în formare - românească era foarte restrânsă numeric în comparație cu cea alogenă, funcționarii, meseriașii și negustorii români ocupând - de regulă - poziții marginale în aparatul economic sau cultural-administrativ al Bucovinei. Prezentăm în continuare situația funcționarilor din Bucovina în anul 1910. Tabelul este reprodus după I.E. Torouțu⁹.

Personalul la	Români	Evrei	Străini	În total
Justiție	95	281	251	627
Administrație	128	109	665	902
Școli	860	203	1232	2295
Poștă și telegraf	51	130	356	537
Calea ferată	31	120	247	398
Medicii	14	109	28	151
Farmaciiștii	1	113	17	31
Suma	1.180	965	2796	4941

În 1912 situația meseriașilor și negustorilor din Bucovina era cu totul nefavorabilă elementului românesc. Existau atunci în Bucovina 9.322 de meseriași, dintre care **737 români**, 5.091 evrei și 9.322 străini și 10.312 negustori, dintre care **444 români**, 8.642 evrei și 1.226 străini¹⁰.

Limbajul sec al acestor cifre ne demonstrează că românii bucovineni aveau o clasă de mijloc extrem de rarefiată raportată la ansamblul populației, clasă de mijloc care să patroneze producerea bunurilor materiale și să subvenționeze cultura română. La începutul secolului XX **străinii**, nu românii dețineau principalele bogății ale țării, acest lucru având urmări neplăcute asupra politicii românilor bucovineni ce nu puteau beneficia de un mare suport economic în raport cu adversarii lor politici (germani, evrei, ruteni).

La declinul boierimii și insuficiența clasei de mijloc neamul românesc din

Bucovina adăuga și sărăcia clasei sale țărănești, mai ales în raport cu coloniștii germani, sprijiniți de autorități. De altfel, țăranii români din Bucovina dețineau suprafețe mai mici de pământ, comparativ cu țăranii români din Vechiul Regat sau provinciile reunite la acesta în 1918 (mai ales Basarabia). Cu toate aceste rele, românii din Bucovina au desfășurat o interesantă luptă politică până la izbucnirea primului război mondial, luptă punctată de succese și de insuccese, de împăcări și discordii între partidele politice românești.

Pentru înțelegerea vieții politice românești din Bucovina anilor 1900-1914 trebuie studiată îndeosebi activitatea Partidului Național Român (aripa conservatoare), a Partidului Popular Național și a Partidului Țărănesc Democrat.

Partidul Național Român se formase în 1892, când fruntașii politici ai românilor se hotărâsc să se solidarizeze în toate afacerile naționale și bisericești. Elementele active din acest partid ("*Jung-Rumänen*") voiau să implice **întreg** poporul român în viața publică și se separă în 1897 de elementele conservatoare ("*Alt-Rumänen*") ce doreau să desfășoare o politică restrânsă, la nivelul elitelor, neavând încredere în ideea implicării maselor în politică.

Din gruparea "tinerilor" ("*Jung-Rumänen*") făceau parte George Popovici, Gr. Filimon, C-tin Isopescu, Florea Lupu, C-tin Morariu, nume ce vor deveni foarte active în politica bucovineană.

În anul 1899 elementele conservatoare ("*Alt-Rumänen*") au încheiat un pact politic cu baronul Bourguignon, președintele țării (1898-1903), aprig antiromân, ce a căutat să slavizeze școlile primare contra voinței populației, să introducă un spirit antiromânesc în Universitatea din Cernăuți, studenții români fiind persecutați la examene. Baronul Bourguignon a început o faimoasă prigoană contra tricolorului românesc, considerat de români drept semn al naționalității lor¹¹.

Promițând grupării conservatoare unele avantaje la ocuparea posturilor școlare conducătoare, baronul obține încetarea atacurilor violente împotriva sa, atacuri găzduite în coloanele ziarului "Patria"¹², gruparea conservatoare ("pactistă") scoțând un nou ziar politic, "Timpul". În numărul din 1 iulie 1900 gruparea "pactistă" prezenta unle puncte de program politic: "Vom ține morțiș la autonomia țării, vom stăruî ca competența legiuitoare a Dietei provinciale să fie lărgită corespunzător intereselor țării. Nu evităm însă a declara totodată sincer și clar, că **satisfăcându-se trebuințele cultural-economice ale poporului nostru, orice politică națională revendicativă sau expansivă este departe de noi**" (s.n.)¹³. Răspunzând unui articol din "România Jună" (București) în care se aprecia că "pactiștii" au capitulat în fața lui Bourguignon, ziarul "Timpul" considera că "oamenii noștri, în loc să fi învățat că **taurul nu se apucă de coarne, nici leul de labă** (s.n.), și-au istovit puterile cele mai bune spre a-și crea pe lângă dușmanii deja existenți, și contrarietatea guvernului local"¹⁴. Credem că aceste aprecieri ilustrează poziția de loialitate principală a grupării pactiste față de Casa de Habsburg.

Liderii românilor nemulțumiți de pact s-au retras din partid și au pus bazele **Partidului Popular Național** (august 1900)¹⁵, în frunte cu George Popovici și lăncu

Flondor. Noua grupare politică a adoptat un program radical național, iar punctele de vedere ale acestei grupări vor fi exprimate în noul ziar "Deșteptarea". George Popovici va pierde alegerile pentru Dietă din 1901, șefia partidului fiind preluată de Iancu Flondor.

Principalele prevederi programatice ale acestui partid erau: "(...) deplina autonomie a bisericii noastre: conservarea neștirbită a caracterului etnic al bisericii noastre; cerem creșterea și instruirea poporului nostru pe baza învățământului național; cerem dregătorii imparțiale și obiective cu cunoștința țării, neamului și limbii noastre; ne vom opune cu toată puterea contra ocupării posturilor la dregătorii cu bărbați străini de țară; cerem separarea completă a Bucovinei în toate afacerile sale publice de influența galițiană, prin urmare înființarea neîntârziată a unei Curți de apel și a unei direcțiuni a căilor ferate bucovinene în țară; vom lupta din răspuțeri ca țăranul român să rămână stăpân al pământului și averii sale, conștienți fiind că dânsul este temelia neamului nostru; (...) pretindem ca poporul român să fie reprezentat în corpurile legiuitoare nu numai corespunzător numărului și importanței sale istorice, ci și a principiilor sale politice; ne vom interpune deci pentru dobândirea sufragiului universal și direct"¹⁶. Baza socială a acestui partid condus de un boier o formau țăranii, meseriașii, preoții, funcționarii, profesorii¹⁷. "Atât de convins era Iancu Flondor de forța țăranimii bucovinene încât și atunci când a fost părăsit de o parte a partidului național căzut la împăcare cu guvernul (1900, n.n.), a continuat lupta alături de G. Popovici bazându-se numai pe țăranime"¹⁸.

Dezavuarea tricolorului de către pactiști va stârni aprige polemici de presă în epocă. Florea Lupu și George Wassilko, reprezentanții românilor în parlamentul de la Viena, consultați de primul ministru Koerber în chestiunea tricolorului "am auzit că amândoi să fi declarat (relatarea ziarului "Deșteptarea", n.n.) că nu vor opune guvernului nici o rezistență căci **tricolorul reprezintă culorile României și nu interesează pe reprezentanții (?) românilor bucovineni**"¹⁹. Florea Lupu nu a rectificat inițial aceste afirmații, amenințând cu darea în judecată a ziarului, lucru ce nu s-a întâmplat²⁰. Ulterior, Florea Lupu a negat orice convorbire cu Koerber (ca și George Wassilko), dar a declarat că "Românii bucovineni trebuie să înțeleagă odată că **nu mai au nici un drept a purta tricolorul** (s.n.) pentru că nu sunt în stare a dovedi îndreptățirea lui, din contra ori-ce luptă pentru tricolorul național este o luptă contra morilor de vânt"²¹. Atacându-l în nr. 1.213 al ziarului "Bukowinaer Post" pe Iancu Flondor acesta îl provoacă la duel, dar Florea Lupu refuză duelul, motivând că în codul penal duelul este considerat o crimă și că în calitate sa de judecător nu poate aproba acest lucru²². Conflictul s-a aplanat, ulterior Florea Lupu recunoscându-i lui Iancu Flondor toate meritele politice²³.

Spre deosebire de pactiști, Iancu Flondor a apărut cu tărie tricolorul, declarându-i președintelui Bourguignon: "Domnule președinte, te rog să iei cunoștință că culorile roș-galben-albastru le privim drept culori naționale române și că e sub demnitatea noastră de a discuta cu dumneata de o putem dovedi prin

fapte istorice sau ba, chiar și în caz că aceste culori ar fi identice cu culorile regatului român²⁴.

Același om politic va face un rechizitoriu zdrobitor, în discursul din 6 iulie 1901, pactului încheiat în 1899 cu baronul Bourguignon, demonstrând că românii au fost înșelați. "Astăzi, domnii mei, a trecut mai mult decât un an și jumătate și din toate promisiunile câte le-ați primit de la președintele țării, nimic nu s-a împlinit. D-voastră n-ați primit nimic, decât cei 2.500 florini mizerabili din fondul religionar, drept subvenție pentru internatul de copile române. Și știți de ce a-ți primit acești bani? Pentru că rutenii primiseră încă înainte de aceasta sume duble. Din toate promisiunile date atunci de guvern, nici una nu s-a realizat. Pe terenul școlar domnește și azi aceeași prigonire contra elementului Românilor și pe toate celelalte terene sistemul practicat până atunci de către guvern a rămas intact"²⁵. Baronul Bourguignon răspunde la cuvântarea lui Flondor - în lipsa acestuia - caracterizându-i aprecierile drept manifestări ale unor "simptome patologice". Flondor a dat un răspuns, apoi l-a provocat pe baron la duel pentru aceste vorbe, litigiul fiind soluționat în cele din urmă²⁶. În timpul cât a funcționat memorabilul "pact" cu Bourguignon învățământul rutean făcuse progrese fantastice în detrimentul celui românesc. "Deșteptarea" a tras un serios semnal de alarmă asupra acestor lucruri, arătând că învățământul ucrainean se subordona imperativelor șefului politic Omelian Popovici. În contrast, **"...când unii învățători vor să se miște, să se înscrie și să lupte într-o însoțire românească, fie și școlară, inspectorii noștri îi avertizează, îi înfrică, ca nu cumva să facă un lucru ca acesta, căci e primejdie pentru stat și guvern"** (s.n.)²⁷.

Convinși că guvernatorul Bourguignon nu este decis să-și țină promisiunile, pactiștii se împacă cu Partidul Popular Național (2 iunie 1902)²⁸. Florea Lupu s-a opus fuziunii celor două partide, fiind exclus din partid în iulie 1902²⁹. Tot acum conservatorii pactiști au făcut o greșală politică ce s-a dovedit ulterior a fi funestă pentru neamul românesc din Bucovina, neîngăduind tânărului Nicolae Wassilko nici un rol politic în partidul lor, jignindu-l grav, încât el trece la ucraineni, pe care-i va duce din izbândă în izbândă asupra românilor³⁰. Un apărător fervent al românilor în această perioadă a fost lăncu Flondor, care a înțeles că soluționarea problemei românilor din Bucovina depinde și de bunele relații cu regatul României. "Domnii mei - spunea el în ședința Dietei Bucovinei din 6 iulie 1901 - primul dezastru l-a suferit țara noastră prin tulburarea relațiilor noastre comerciale-politice între statul vecin România și între Austria. Țeara noastră e situată la cea mai extremă periferie a statului și în multe privinți are un interes netăgăduit - mai ales în privința economică - ca acest contact cu regatul vecin să nu fie întrerupt, cum am zice, printr-un zid chinez"³¹. "Timpul", ziarul pactiștilor, acuza pe George Popovici și lăncu Flondor că fac politică transilvăneană³², deoarece George Popovici luase poziție în favoarea românilor transilvăneni expuși persecuției maghiare.

Exemplele expuse ne permit să apreciem că Partidul Popular Național **sentimental** îmbrățișa cauza tuturor românilor, însă **politic** erau adepții unui

autonomism care să-i confere ducatului largi posibilități de dezvoltare. Despre un iredentism nici nu putea fi vorba, deoarece partidul ar fi fost scos imediat în afara legii. Activitatea Partidului Popular Național s-a caracterizat și printr-o susținută luptă de ajutorare a țăranilor români din Bucovina. Astfel, în aprilie 1909, revoltat că moșiile Fondului bisericesc din Bucovina nu se arendau românilor, Iancu Flondor a pornit în fruntea a 600 de țărani sosiți din Mahala, Ostrița și Buda ca să ceară președintelui Bucovinei anularea contractului pentru moșiile Fondului din Mahala cu Stommler. Intervenția sa la consilierul aulic Fekete nu a fost zadarnică³³.

O politică de sprijinire a elementului țăranesc din Bucovina -dar antinațională, antiromânească - a dus **Partidul Țărănesc Democrat**, apărut în toiul luptelor dintre "pactiști" și "naționali" (1902).

Inspiratorul noului curent politic a fost Aurel Onciul, doctor în drept și economie politică, directorul unei bănci din Brno. Bărbat inteligent, își enunță mai întâi ideile sale politice în revista politică "Privitorul", care apare la Brno (Moravia), apoi la Cernăuți. Aurel Onciul își asociază pe cumnatul său, Florea Lupu, izgonit de conservatori. Partidul Țărănesc Democrat era sprijinit de baronul Bourguignon, dezaproba politica revendicativă a Partidului Popular Național și propovăduia o colaborare pașnică cu naționalitățile din Bucovina, mai ales cu ucrainenii³⁴.

Aurel Onciul s-a îndreptat spre ucrainenii "tineri", loiali coroanei habsburgice, spre deosebire de ucrainenii "bătrâni" ce simpatizau cu Rusia. Pentru a câștiga încrederea ucrainenilor "tineri" Aurel Onciul va publica în "Privitorul" o serie de articole, printre care "Condițiunile existenței românilor" și "Problema austriacă", în care susține prezența din vechime a rutenilor în Bucovina³⁵. De asemenea, a lansat teoria luptei sociale, abandonând lupta națională³⁶. Aproximativ la Aurel Onciul de ucrainenii a fost sprijinită de guvernatorul Bucovinei, Conrad Hohenlohe Schillingsfürst. Însuși Aurel Onciul era convins că articolele sale nu aveau un suport științific real. De aceea, în ziarul "Privitorul", subvenționat și scris aproape în întregime de el a apărut și studiul lui Zaharia Voronca "Rutenizarea Bucovinei", în care se combat ideile lui Aurel Onciul³⁷.

Lansându-se într-o campanie violentă de presă contra liderilor Partidului Conservator (Pactist) și ai Partidului Popular Român, Aurel Onciul considera că tricolorul ne era decât "păcatul Partidului Popular Național față de împărăție" iar lupta contra ucrainizării "păcatul față de ucrainenii"³⁸. Aurel Onciul îi învinuia pe liderii formațiunilor politice mai sus-amintite de "acte de neloialitate față de coroană, iredentism și înaltă trădare"³⁹. Românii fuseseră apărați de acuzația de iredentism în Parlamentul de la Viena de către deputatul german Ellenbogen. "Seamănă că de pe piața Austriei s-a lansat lozinca de a-i stigmatiza pe români ca pe niște trădători de patrie spre a putea rectifica sus politica de prigonire în contra poporului românesc. Poporul românesc însă care este un popor pacinic și extrem de loial și credincios împăratului său, nu-i va strica această tractare... Ce cere așadar poporul românesc. - Cere numai o șchioapă de progrese în privința națională și culturală, spre a se apropia de apusul monarhiei care e mult mai înaintat în această

privință..."⁴⁰.

Liderii Partidului Țărănesc Democrat au atras de partea noului curent politic țărănimea bucovineană săracă și învățătorimea prost plătită și organizată de Mihai Chisanovici. În octombrie 1902 apare ziarul acestui partid "Voința poporului", practic un ziar de scandal, folosind un stil pamfletar și căutând discreditarea "boierilor" în fața țăranilor. "Cu cât mai calic e țăranul, cu atât mai greu poate el străbate prin școală la lumină - cu atât mai mulți și mai efini lucrători pot avea boierii"⁴¹. "La noi însă boierimea și lingăii lor, cari de patruzeci de ani stă în fruntea țării n-au grijit de loc de tămăduirea ranelor poporului țăărănesc, ci numai pentru punga lor"⁴². Datorită politicii antiromânești a acestui partid, societatea studențească "România Jună" din Viena șterge pe Aurel Onciul și Florea Lupu din rândurile ei. "Voința poporului" reacționează violent. "Mucoșii din Viena, amețiți de putoarea unui hoit boieresc (!) au aflat de bine în nepătrunsa lor cumișenie politică și naționalică să șteargă din lista membrilor emeritați și onorari pe doi din cei mai valoroși bărbați ai poporului român adică dr. Aurel Onciul și dr. Florea Lupul. Și bine au făcut că bărbații cumiști n-au ce căuta în cuibul unei ciurde de tonți. "România Jună", recte "Gogomania Jună" a comis această năzdrăvănie admirată de toată Europa. "Deșteptarea", cloaca pentru toate murdăriile boierești face cas de mare întâmplare din gogomania mucoșilor din Viena. Ea latră ca cânele la lună, crezând că lehăiturile ei se vor lipi de bravii noștri deputați Aurel Onciul și Florea Lupu. Latre sănătoși până îi vor crăpa fălcile. Bărbați de soiul d-lor Aurel Onciul și Florea Lupu nu se vor lăsa împedecați de infamele calomnii ciocoiești"⁴³. Fără comentarii.

Aurel Onciul a căutat să își apropie și minoritatea germană, pentru care a avut calde cuvinte de apreciere. "Aurel Onciul cu Partidul Democrat, sprijinit de păturile largi ale orașenilor și țăranilor români a însemnat un factor de stabilizare - căci Onciul a susținut o politică de "sinceră loialitate față de tron și domnie" (*aufrichtigen Loyalität gegenüber Staat und Regierung*), la fel cum recomanda compatriotul său George Popovici"⁴⁴. Onciul lauda și scotea în evidență realizările coloniștilor germani. "Germanii sunt buni gospodari, lucrează bine pământul, știu să crească animale frumoase și sunt adesea meșteșugari. Fiecare țăran știe că germanii cresc cei mai frumoși cai și cele mai frumoase vite... Noi românii avem de învățat - și învățăm astăzi - multe lucruri bune de la coloniștii germani"⁴⁵.

Attrăgând o parte din învățătorii români în Partidul Țărănesc Democrat, aceștia au fost îndepărtați de idealurile naționale, cerând revendicări sociale. Partidul Popular Național avertiza că noul curent țăărănesc-democrat "tinde să capteze învățătorii români spre a-i preface în factori distructivi față de națiune"⁴⁶.

În 1903 a avut loc o încercare de împăcare a Partidului Țărănesc Democrat cu Partidul Conservator (Pactist) și Partidul Popular Național. Dându-și seama de nesinceritatea propunerii lui Aurel Onciul, Iancu Flondor s-a opus și a denunțat această împăcare⁴⁷. În aceste condiții Partidul Țărănesc Democrat a încheiat în iunie 1904 o uniune politică cu ucrainenii, germanii și evreii numită "Tovărășia Țărănească (Progresistă) - *Freisinniger Verband*, alcătuită din cluburi sau grupuri

naționale distincte⁴⁸. Alegerile violente din acest an sunt câștigate de această grupare politică. Partidul Popular Național nu obține nici un loc de deputat și se autodizolvă în luna noiembrie 1904 prin publicarea unui comunicat în "Deșteptarea Poporului", publicație care dispărea după 12 ani de activitate⁴⁹. Iancu Flondor demisionează.

Anul 1905 aduce o împăcare parțială între oamenii politici români. Se constituie **Partidul Național Român**, format prin fuziunea dintre țărănist-democrați și conservatori. Liderii fostului Partid Popular Național nu aderă la această împăcare, reîncepând în 1906 lupta contra țărănist-democrațiilor prin ziarul "Apărarea Națională"⁵⁰. Partidul Național Român reprezenta practic o sinteză ciudată dintre populism și conservatorism, opus naționalismului autentic promovat de Partidul Popular Național ("Apărărișt").

La 18 septembrie 1907 conservatorii și democrații hotărăsc să fuzioneze cu **Partidul Creștin Social** al doctorului Carol Lueger, primarul Vienei. La această fuziune se alătură și "apărăriștii" (nume luat de la ziarul "Apărarea Națională"). S-a constituit astfel **Partidul Creștin-Social Român**⁵¹. În "Românul" din 1/16 octombrie 1908 era publicat apelul tuturor forțelor politice românești, inclusiv al țărănist-democrațiilor, care-i cereau lui Iancu Flondor să preia conducerea Partidului Creștin Social Român.

"Iubite Iancule! În vreme de grea cumpănă, noi solii tuturor vârstelor, tuturor păturilor și năzuințelor românești din țară venim la tine ca să te rugăm dintr-o gură ca să părăsești singurătatea de până acum și să reintri iarăși în războiul politic... Din inimă curată și sinceră întregul nostru popor te roagă: fii căpitanul nostru și du-ne la izbândă".

La 19 octombrie 1908 s-a votat statutul Partidului Creștin Social din Bucovina. La punctul 1 se prevedea: "Partidul Creștin Social din Bucovina are ca scop a promova **în cadrul credinței pentru împărat și împărăția Austriei** (s.n.), interesele naționale, confesionale, politice și economice ale românilor bucovineni"⁵².

Germanii și ucrainenii aderă și ei la partidul lui Lueger, constituindu-se în Dieta Bucovinei un club comun al românilor, germanilor și ucrainenilor - **Liga Creștin Socială**. În 1909, Partidul Creștin Social Român revine la vechiul nume de Partidul Național Român⁵³ condus de Iancu Flondor. Ziarul "Patria" al acestui partid a dus o susținută campanie contra evreilor (a se vedea colecția ziarului, 7 februarie 1909-27 noiembrie 1910).

Datorită disensiunilor interne Flondor demisionează din nou, motivându-și gestul printr-o scrisoare scrisă lui Aurel Onciul în 7 noiembrie 1910: "Stimate d-le președinte! Discordia și lupta între Frați, care au cauzat neamului nostru în Bucovina în ultimul deceniu multe și dureroase scăderi consumând cu desăvârșire puterile Românilor și războiul lor contra deznaționalizării, încep din nou a se încuibă în rândurile noastre.

În fața acestor împrejurări de tot triste îmi este peste putință a răspunde pentru viitorul neamului românesc în Bucovina și trebuie cu inima întristată să mă

retrag de la conducerea partidului național"⁵⁴. Flondor a refuzat să revină asupra demisiei sale și partidul s-a descompus în conservatori, democrați, naționali. În 1912 conservatorii și naționali s-au împăcat din nou, arătând că nu pot fuziona și cu țărănist-democrații, deoarece aceștia propagă "sciziunea și ura dintre stări"⁵⁵. De altfel, țărănist-democrații și naționali s-au dușmănit până la Marea Unire din 1918, negăsind o strategie comună pentru apărarea intereselor neamului românesc din Bucovina. Constantin Loghin conchidea cu dreptate că: "Această Unire nu este rezultatul luptelor politice din Bucovina, ea nu este meritul unor bărbați mai mult sau mai puțin politici, ci ea este rodul acelei conștiințe naționale, despre care am spus că n-a încetat a exista în Bucovina"⁵⁶.

Putem conchide că numai o parte a elitei românilor din Bucovina și-a făcut datoria față de neamul ei. Renunțarea țărănist-democraților la lupta națională a cauzat mari confuzii în rândul populației românești din Bucovina, populație având o psihologie obișnuită de supunere față de orice stăpânire, care se simțea izolată astfel atât față de alogeni cât și față de cea mai mare parte a elitei sale. "Dar Românul izolat este blând ca și mielul. Când îi bate cineva din picior el tace. **Așa a tăcut și tace în fața celei dintâi ciocoroadă, dacă o vede îmbrăcată altfel ca el** (în ochii țăranului român din Bucovina cei îmbrăcați "nemțește" sau "orășenește" reprezentau stăpânirea, n.n.). <<Capul plecat, sabia nu-l taie>>, de aceea la oricine care arată sabia, el pleacă capul. Când simte însă cotul tovarășului, adică când este în ceată, atunci, de îndată el ridică capul: și atunci ferește, Doamne, pe oricine de dânsul, căci este repede la mânie"⁵⁷.

Evenimentele din Bucovina s-au precipitat odată cu izbucnirea primului război mondial când autoritățile austriece suspectau tot mai mult pe românii bucovineni de iredentism față de coroana austriacă și de simpatii pentru regatul României.

Încă din 1913 colonelul Eduard Fischer, comandantul jandarmilor din ducat a cerut subordonaților săi să observe mișcarea națională românească din Bucovina. Informațiile obținute de subordonații săi erau contradictorii, reflectând confuzia opiniei publice, confuzie inerentă înaintea oricărui război.

"În comunele din jurul mănăstirii Putna știrea despre alipirea Bucovinei la România era răspândită și fusese adusă de un fecior de țăran, care în anul 1913 petrecuse ca lucrător în județul Buzău, unde între cetățeni se vorbea foarte mult că <<odată Bucovina va fi alipită la România>>..."⁵⁸. Aceleași știri fuseseră culese și în comunele Horodnicul de Sus, Vicov de Jos, Straja⁵⁹. Colonelul - devenit între timp generalul - Fischer voia să afle dacă aceste știri disparate prind la populația din România: "Din aproape toate unghiurile Bucovinei rapoartele sosiră aducând știrea plăcută că populația e <<liniștită>>, <<loială>> și că pentru moment nu sunt semne de iredentă românească"⁶⁰. Căpitanul Iaskiewicz, comandantul corpului de jandarmi din Rădăuți raporta la 31 martie 1914 că populația românească din jurul Rădăuților e "loială" și pentru moment indiferentă față de orice curent politic, "având acum alte griji"⁶¹. Comandantul corpului de jandarmi din Suceava nota că

populația de aici este animată de sentimente contradictorii: "Astfel, o parte a țăranilor din județul Sucevii, știind de situația puțin de invidiat a fraților lor din regatul liber, va fi contra unirii cu acest stat deoarece în regat "țăranii români sunt tratați ca sclavii" (s.n.)⁶². Totuși, existau și motive de neliniște pentru autoritățile austriece deoarece "țăranii români din acest județ (Suceava, n.n.), știind ce bir mic plătesc statului țăranii din regat, apoi văzând că îngrijirea bolnavilor pe la spitalele din România se face gratuit, ușor ar putea fi convertiți la <<această idee>>. Convertirea se va putea efectua cu atât mai ușor cu cât în tot județul ideea despre <<România Mare>> este răspândită și fiecare are știre despre măsurile ce se pregătesc în România"⁶³. Credem - repetăm - că ultima parte citată din acest raport al jandarmeriei din Suceava (28 martie 1914) reflectă foarte bine disponibilitățile imaginarului colectiv de a accepta diverse zvonuri în perioadele ce preced declanșarea unei crize. Interesantă era și starea de spirit a țăranilor români din satul Stroești. Jandarmii de aici arătau într-un raport din 22 aprilie 1914 că țăranii români au știre de propaganda românească pornită din regat dar nu se pot împăca cu ideea alipirii Bucovinei la România deoarece "țăranii din regat n-au drepturi politice și sufăr un tratament asemenea sclavilor". Dar "dacă țăranii din România ar avea aceleași drepturi cu cei din Austria, atunci bucuroși ar dori să facă parte din România" (s.n.)⁶⁴. Eduard Fischer era convins că, în condiții favorabile lor, românii din Bucovina erau gata să respingă ideea de stat austriacă. Acest militar considera că aniversarea de la Putna din 1904 a fost o ocazie binevenită pentru românii din Bucovina ca să încheie "legături intime cu românii din Regat" și să pregătească "terenul pentru propaganda politică de mai târziu", propagandă pe alocuri atât de puternică, încât a reușit să "zdruncine ideea de stat austriacă" (s.n.)⁶⁵. Firește, o parte a intelectualilor români din Bucovina nutreau sentimente naționaliste mai puternice decât țăranii. Autoritățile austriece considerau că profesorii români de la liceul din Câmpulung și cei de la școala de lemnărit din același oraș sunt "politicește infectați" și "trebuie supravegheați"⁶⁶. La Siret, situația era considerată ca fiind destul de gravă, deoarece "preoții români în biserică iar învățătorii români în școală <<predică>> unirea Bucovinei cu România. Ocuparea Bucovinei de către Austria se califică ca furt"⁶⁷. La Suceava, intelectualii români erau considerați "naționaliști încarnați" (*verpichte nationalisten*) și se conchidea că "ar fi bucuroși ca Bucovina să aparțină României" dar "de frică" nu-și exprimă ideile în public⁶⁸.

Probabil că sintetizând aceste rapoarte, Eduard Fischer ar fi putut lua măsurile de cuviință pentru paralizarea influenței propagandei românești, dar izbucnirea războiului a făcut inoperant acest lucru. "Desigur că în baza acestor rapoarte, generalul Fischer, care în materie de suprimare era foarte scrupulos, a intenționat ca cu ajutorul jandarmilor să ia întinse măsuri de a infiltra românii din Bucovina sentimente austrofile. Paralizarea propagandei românești s-ar fi încercat cu toate mijloacele. S-ar fi angajat oameni de condei care să compare situația de înflorire politică a poporului român din Bucovina cu situația caracterizată printr-o

totală "lipsă de cultură" a populației din Regat. Am fi asistat posibil și la formarea unui partid politic românesc de culoare austriacă, dacă în iulie 1914 războiul nu ar fi izbucnit și nu ar fi incendiat Europa"⁶⁹.

Statul austriac avea suficiente mijloace pentru a face inoperantă mișcarea națională a românilor din Bucovina, mai ales că aici nu a existat o mișcare politică iredentistă⁷⁰ clasică, pe care poliția secretă a imperiului ar fi denumit-o ca atare, datorită următorilor factori interni:

- elitele populației române aveau o forță economică și politică net inferioară celei deținute de elitele similare ale alogenilor, considerați ca totalitate.

- nivelul de trai al populației românești - deși superior celui din Regat - era totuși inferior celui similar al germanilor și evreilor, mai ales.

- slavizarea etnică - spontană sau întreținută - a nordului Bucovinei a slăbit în general națiunea română din această provincie.

- germanizarea culturală (această sintagmă trebuie folosită, credem, cu mare precauție) a scindat elitele românești, care nu au putut astfel să opună unite o contraideologie pan-românească celei integratoare, practică de curtea Vienei. La acest lucru a contribuit și faptul că viața politică din România apărea drept coruptă, balcanizată, comparativ cu cea austriacă, nivelul de trai din Regat fiind mai scăzut decât în Bucovina.

- discordia dintre partidele politice românești a permis manevrelor abile ale Vienei să descurajeze lupta națională.

- în Bucovina nu a existat o asociație secretă, similară carbonarilor italieni, care să militeze prin orice mijloc pentru separarea de Austria, mai ales că societățile de tip francmasonic erau interzise în imperiu.

Studiul istoriei demonstrează că orice mișcare iredentistă se poate constitui și poate avea sorți de izbândă doar atunci când statul la care populația iredentă vrea să se alipească este un stat puternic. Ori România nu se putea compara ca potențial economic și militar cu Austria, de care mai era și legată prin tratatul de alianță din 1883, astfel că nu putea să sprijine decât platonic mișcările naționale ale românilor de pe cuprinsul monarhiei, pentru a nu-și nemulțumi aliata.

De asemenea, un rol deloc neglijabil este jucat de factorul cultural. Elitele românești din Regat erau în general formate la izvoarele culturii franceze, cele din Bucovina la izvoarele culturii germane. În secolul XIX s-a constatat peste tot un recul al culturii franceze și un avânt al culturii germane. Intelectualilor români din Bucovina nedeciși, nepătrunși de ideea națională românească, regatul României nu le putea oferi un model cultural superior celui german. Nemaivorbind de intelectualii celorlalte etnii, care nu erau deloc interesați în chestiunea alipirii Bucovinei la România.

Totuși, începând cu secolul XX s-a afirmat în Bucovina un fel de iredentism cultural (s.n.), promovat mai ales de revista "Junimea Literară" (ce apare la 1 ianuarie 1904), revistă influențată de "Neamul Românesc" și "Semănătorul". De altfel, în 1909 autoritățile austriece interzic accesul lui N. Iorga în imperiu. Dar

acest curent nu a îmbrăcat proporții de masă⁷¹. O parte a intelectualilor români din Bucovina vor dezvolta, practic, în exil, un iredentism politic, odată cu retragerea lui Ion Nistor în România, în timpul războiului.

La finele acestui studiu, considerăm că în perioada studiată de noi a existat în Bucovina un curent **loialist**, promovat de Partidul Conservator (Pactist) și, mai ales, de Partidul Țărănesc Democrat și un curent **autonomist** promovat de Partidul Popular Național. Nu a existat în Bucovina un curent politic **iredentist**, unirea Bucovinei cu România datorându-se nu luptei unor bărbați politici români (din Bucovina sau Regat), ci Voinței Divine, care a permis oamenilor politici din regatul României să-i conducă până la urmă în război pe români de partea bună a baricadei, sacrificiul lor de sânge nerămânând zadarnic.

NOTE

1. I.E. Torouțiu, *Poporația și clasele sociale din Bucovina*, București, 1916, p. 34-38.
2. *Ibidem*, tabelul de la p. 33.
3. N. Iorga, *Neamul românesc din Bucovina*, București, 1915, p. 215.
4. I.G. Sbiera, *Familia Sbiera după tradițiune și istorie și amintiri din viața autorului*, Cernăuți, 1899, p. 30.
5. I. Nistor, *Istoria Bucovinei*, ediție și studiu bio-bibliografic de Stelian Neagoe, București, Editura Humanitas, 1991, p. 209.
6. Grigore Nandriș, *Iancu Flondor (1865-1924)*, în *Iancu Flondor eroul Bucovinei*, Buletinul Fundației Culturale "Iancu Flondor", an I, nr. 1, Chișinău, 1992, p. 10 (în continuare se va cita *Iancu Flondor eroul Bucovinei*); Pintescu Florin, *Concepții politice la Iancu Flondor și Ion Nistor*, în "Codrul Cosminului", nr. 1 (11), 1995, p. 252.
7. M. Iacobescu, *Din istoria Bucovinei (1774-1862)*, vol. 1, București, Editura Academiei, 1993, p. 264-265.
8. I.E. Torouțiu, *op. cit.*, p. 412-413.
9. *Ibidem*, tabelul de la p. 194.
10. *Ibidem*, tabelele de la p. 302 și 393.
11. C. Loghin, *Istoria literaturii române din Bucovina (1775-1918)*, Cernăuți, 1926, p. 161.
12. *Ibidem*, p. 162.
13. I. Nistor, *op. cit.*, p. 264.
14. *Ibidem*, p. 265.
15. C. Loghin, *op. cit.*, p. 163; I. Nistor dă ca lună de înființare a acestuia **septembrie** 1900 în *op. cit.*, p. 265.
16. "Deșteptarea", Cernăuți, nr. 48/15 noiembrie 1900.
17. I.V. Cocuz, Hulubei Matei, *Presa românească în Bucovina (1809-1944)*, Bacău, 1991, p. 38.
18. C. Loghin, *Iancu cavaler de Flondor (1865-1924)*, în volumul *Iancu Flondor eroul Bucovinei*, p. 18.
19. "Deșteptarea", nr. 14/22 februarie - 7 martie 1901, p. 3.
20. *Ibidem*, nr. 16/1 - 14 martie 1901, p. 3.
21. *Ibidem*, nr. 23/25 martie - 6 aprilie 1901, p. 1.
22. *Ibidem*, nr. 80/14 - 27 octombrie 1901, p. 3.
23. Pintescu Florin, *op. cit.*, p. 253.
24. "Deșteptarea", nr. 61/9 - 22 august 1901, p. 1.

25. *Ibidem*, nr. 49/28 iunie - 11 iulie 1901, p. 5.
26. *Ibidem*.
27. *Ibidem*, nr. 6/21 ianuarie - 3 februarie 1901, p. 1.
28. I. Nistor, *op. cit.*, p. 267.
29. *Ibidem*.
30. *Ibidem*, p. 268.
31. "Deșteptarea", nr. 49/28 iunie - 11 iulie 1901, p. 1.
32. *Ibidem*, nr. 6/21 ianuarie - 3 februarie 1901, p. 3.
33. Al. Procopovici, *Din vremurile unirii noastre*, în vol. Iancu Flondor eroul Bucovinei, p. 63.
34. I. Nistor, *op. cit.*, p. 309; C. Loghin, *Istoria literaturii române din Bucovina*, p. 205.
35. I.V. Cocuz, *Viața politică românească în Bucovina*, în "Suceava", nr. X/1983, p. 605. Acest studiu este indispensabil pentru înțelegerea mișcărilor politice din Bucovina secolului XX, catalogând toate curentele politice românești de atunci.
36. *Ibidem*, p. 606.
37. I.V. Cocuz, Hulubei Matei, *op. cit.*, p. 51.
38. I. Nistor, *op. cit.*, p. 315.
39. *Ibidem*, p. 316; I.V. Cocuz, *op. cit.*, p. 606.
40. "Deșteptarea", nr. 18/8 - 21 martie 1901, p. 2.
41. "Voința poporului", nr. 16/10 august 1903, p. 1.
42. *Ibidem*.
43. *Ibidem*, 13 iulie 1904, p. 19-21.
44. Emanuel Turczynski, *Geschichte der Bukowina in der Neuzeit*, Wiesbaden, Harrassowitz Verlag, 1993, p. 204.
45. *Ibidem*, p. 196.
46. "Deșteptarea", nr. 83/24 octombrie - 6 noiembrie 1902, p. 1.
47. I.V. Cocuz, *op. cit.*, p. 609.
48. *Ibidem*
49. I. Nistor, *op. cit.*, p. 320.
50. *Ibidem*, p. 325, 327.
51. *Ibidem*, p. 331.
52. *Ibidem*, p. 332.
53. *Ibidem*.
54. "Patria", nr. 88/10 noiembrie 1910.
55. I. Nistor, *op. cit.*, p. 336.
56. C. Loghin, *op. cit.*, p. 208.
57. C. Rădulescu Motru, *Sufletul neamului românesc. Calități bune și defecte*, București, Editura Anima, 1990, p. 7.
58. T. Bălan, *Suprimarea mișcărilor naționale din Bucovina pe timpul războiului mondial (1914-1918)*, Cernăuți, 1923, p. 174-175.
59. *Ibidem*, p. 175.
60. *Ibidem*, p. 176.
61. *Ibidem*.
62. *Ibidem*, p. 177.
63. *Ibidem*, p. 176.
64. *Ibidem*, p. 177.
65. *Ibidem*, p. 172.
66. *Ibidem*, p. 177.
67. *Ibidem*, p. 178.
68. *Ibidem*.
69. *Ibidem*.
70. **Irredentismo** - Esaltazione e difesa dei valori nazionali di fronte a una dominazione o a una

presenza straniera, fino alla secessione e ribellione (s.n.).

Irredento - Di terre o popolazione non ancora riunite alla madrepatria e soggette al dominio straniero; per antonomasia, di quelle italiane rimaste sotto l'Austria dopo il 1866 (Giacomo Devoto, Gian Carlo Oli, *Il dizionario della lingua italiana*, 1995, Casa editrice Felice le Monnier, s.p.a., Firenze, p. 1.036).

71. Doina Alexa, *Ion Nistor în acțiunea pentru realizarea Marii Uniri - Itinerar cronologic*, în "Codrul Cosminului", nr. 1 (11) 1995, Suceava, p. 117.

**LA VIE POLITIQUE ROUMAINE EN BUCOVINE:
LOYALISM, AUTONOMISME OU IRREDENTISME?
(1900 - 1914)**

RÉSUMÉ

Dans cette étude, l'auteur essaye de surprendre de spécifique de la vie politique des roumains de Bucovine au commencement du XX-ème siècle, en étudiant les idées et les conduites politiques professées par les hommes politiques roumains de la région.

L'on démontre et l'on accredit l'idée qu'il y eut en Bucovine un courant politique loyaliste, représenté par le Parti Conservateur - Pactiste ("Partidul Conservator - Pactist"), et surtout par le Parti des Paysans Démocrates ("Partidul Țărănesc Democrat") et un courant politique autonomiste représenté par le Parti Populaire National ("Partidul Popular Național").

Il n'a pas existé un courant politique irrédentiste, si par irrédentisme l'on surprend aspect négatif du terme. Dans l'intervall étudié certains représentants des roumains de Bucovine, sous la direction de Ion Nistor, on milité en exil (en Roumanie) un irrédentisme politique (en sens classique du mot), après l'éclatement de la Première Guerre Mondiale.